PDF Compressor Free Version

کالابرگ جایگزین اصلاحات ساختاری اقتصاد نیست، یارانه باید صرف تولید شود

یک کارشناس اقتصادی با بیان اینکه پرداخت کالابرگ یا یارانه نقدی به تنهایی نمی‌تواند شکاف میان درآمد و هزینه خانوارها را جبران کند، گفت: بهبود پایدار معیشت مردم در گرو مهار تورم، اصلاح ساختار اقتصاد، تقویت تولید، کاهش هزینه مسکن و واقعی‌سازی دستمزدها است.

در حالی که طرح کالابرگ یک‌میلیونی با هدف کاهش فشار معیشتی خانوارها اجرا شده است برخی کارشناسان معتقدند در اقتصادی که با تورم بالا، رشد نقدینگی و شکاف عمیق میان درآمد و هزینه خانوارها مواجه است، پرداخت یارانه نقدی یا شبه‌نقدی نمی‌تواند راه‌حل پایدار برای ترمیم معیشت باشد.

به باور آنان، اگر تامین مالی این طرح از محل استقراض یا چاپ پول انجام شود، نه‌تنها اثر حمایتی کالابرگ از بین می‌رود، بلکه خود به عاملی برای تشدید تورم و کاهش بیشتر ارزش یارانه تبدیل خواهد شد. در چنین شرایطی، اصلاحات ساختاری در حوزه مسکن، دستمزد و تولید بیش از سیاست‌های مقطعی اهمیت دارد.

در همین رابطه شکاف بین محل درآمد کالابرگ الکترونیک (اختلاف بین نرخ ارز مرکز مبادله و نرخ ارز ۲۸۵۰۰ تومانی) و منابع مورد نیاز برای تخصیص کالابرگ به حدود ۸۷ میلیون نفر که در تیرماه در قالب تسویه نشدن مبالغ کالابرگ با فروشگاههای طرف قرارداد خود را نشان داد، اکنون این پرسش را ایجاد کرده است که آیا با گذشت هفت ماه از اجرای این طرح، نیاز به بازنگری در روش های اجرا وجود دارد یا خیر.

در این رابطه مجید گودرزی، کارشناس اقتصادی، با اشاره به گذشت هفت ماه از اجرای طرح کالابرگ یک‌میلیونی و میزان اثرگذاری آن بر معیشت خانوارها معتقد است: یکی از مهمترین چالش‌های طرح کالابرگ این بود که همزمان با اجرای آن، موجی از تورم در جامعه شکل گرفته و این سیاست ابزارها و مکانیسم‌های لازم برای مقابله موثر با تورم را در اختیار ندارد.

وی در این رابطه به تجربه ناموفق هدفمندی یارانه‌ها اشاره کرد و گفت: در مقطعی حدود ۴۵ دلار یارانه به مردم پرداخت می‌شد، اما به‌دلیل ثابت ماندن مبلغ و به‌روزرسانی نشدن آن متناسب با تورم، این یارانه به رقمی ناچیز تبدیل شد. اکنون نیز اگر همان مسیر تکرار شود، در واقع فشار بیشتری به سفره مردم وارد خواهد شد. هدفمندی یارانه‌ها زمانی می‌تواند موثر باشد که دولت به تعهدات خود پایبند بماند و پرداخت‌های جبرانی لازم را برای ترمیم معیشت مردم در اثر آزادسازی قیمت‌ها یا فشارهای داخلی و خارجی انجام دهد اما آنچه امروز مشاهده می‌کنیم، عدم به‌روزرسانی یارانه‌ها متناسب با شرایط اقتصادی است.

کمک به معیشت مردم از طریق توجه به بحث مسکن

گودرزی تصریح کرد: با توجه به شرایط اقتصادی ناشی از جنگ و محدودیت‌ها در تجارت خارجی، دولت باید به سمت راهکارهای اساسی‌تری برای کاهش هزینه‌های زندگی مردم حرکت کند.

وی توجه دولت به موضوع مسکن را یکی از این راهکارها برشمرد و گفت: امروز بخش بزرگی از درآمد خانوارهای ایرانی را می‌بلعد. اکنون بیش از ۷۰ درصد درآمد بسیاری از خانوارها صرف هزینه مسکن می‌شود و پرداخت یک میلیون تومان یارانه به هیچ عنوان پاسخگوی این فشار نیست.

این کارشناس اقتصادی با یادآوری اینکه کشور از نظر منابع زمین کمبودی ندارد و حتی بسیار فراتر از نیاز، زمین در اختیار دارد، افزود: قوانین لازم برای کاهش هزینه‌های مردم در حوزه مسکن نیز وجود دارد، اما متاسفانه از ظرفیت‌های موجود به شکل کارآمد استفاده نمی‌شود.

یارانه دولت باید به سمت تولید هدایت شود

این کارشناس اقتصادی گفت: یکی از اشکالات اساسی در سیاست‌های حمایتی دولت این است که یارانه بیشتر به بخش مصرف پرداخت می‌شود تا اینکه به تولید برسد در حالی که در بسیاری از کشورهای دنیا یارانه به تولید اختصاص پیدا می‌کند تا موجب رونق تولید، اشتغال و افزایش عرضه شود.

گودرزی با یادآوری اینکه زمانی که یارانه فقط به بخش مصرف داده می شود، بدون آنکه تولید افزایش یابد، تقاضا و در نهایت تورم افزایش می یابد، افزود: به نظر من این نوع سیاست‌ها بیش از آنکه راه‌حل اقتصادی باشند، تا حدی جنبه کنترل افکار عمومی دارند؛ دولت تلاش می‌کند از طریق پرداخت یارانه تصویر مثبتی از عملکرد خود ارائه دهد اما واقعیت آن است که این روش در بلندمدت کارآمد نیست زیرا هم موجب افزایش تورم می‌شود و هم ارزش واقعی یارانه به مرور کاهش پیدا می‌کند.

گودرزی درباره پیامدهای تامین منابع کالابرگ از طریق استقراض یا استفاده از منابع بانکی و بانک مرکزی پاسخ داد اگر دولت برای تامین منابع این طرح ناچار به استقراض از نظام بانکی یا بانک مرکزی شود، طبیعتاً افزایش نقدینگی رخ خواهد داد و این مسئله تورم را تشدید می‌کند.

وی افزود: واقعیت این است که یارانه‌های یک‌میلیونی نیز عملاً مشکل معیشت مردم را حل نمی‌کند و بیشتر شبیه یک مسکن موقت و کم‌اثر است. حتی نمی‌توان گفت این یارانه تسکین جدی برای فشار معیشتی ایجاد می‌کند.

این کارشناس اقتصادی با تاکید بر اینکه افزایش نقدینگی ناشی از تامین مالی این یارانه‌ها نه‌تنها مشکلی را حل نمی‌کند، بلکه بحران‌ها را پیچیده‌تر خواهد کرد، افزود: دولت باید به سمت تقویت واقعی قدرت خرید مردم حرکت کند که این کار از مسیر اصلاح مدیریت اقتصادی و سیاست گذاری صحیح قابل تحقق است.

باید دستمزدها واقعی شود

گودرزی درباره وضعیت دستمزدها و اثر آن بر بهبود معیشت خانوار نیز گفت: امروز دستمزدها به هیچ وجه پاسخگوی هزینه‌های واقعی زندگی نیست. حقوق و مزایای پرداختی حتی کفاف سبد کالاهای اولیه خانوار شامل بهداشت، درمان، آموزش، مسکن، خوراک و پوشاک را هم نمی‌دهد و در چنین شرایطی نمی‌توان با یارانه یک‌میلیونی نیز این شکاف را جبران کرد.

این کارشناس اقتصادی خاطر نشان کرد: باید به سمتی حرکت کنیم که سهم دستمزدها واقعی‌تر شود و در مقابل، سهم سرمایه در اقتصاد کنترل و متعادل شود زیرا یکی از بحران‌های مهم اقتصاد کلان ایران همین عدم تعادل میان سهم سرمایه و سهم نیروی کار در تولید است که فشار معیشتی را تشدید کرده است. برای کاهش فشار اقتصادی باید هزینه‌های مسکن از طریق سیاست‌هایی مانند واگذاری زمین ارزان یا رایگان کاهش یابد. وقتی قیمت مسکن به شدت افزایش یافته، نمی‌توان با حق مسکن چند میلیون تومانی یا یارانه یک‌میلیونی این شکاف را جبران کرد.

گودرزی ادامه داد: اصل اصلاح قیمت‌ها و هدفمندی یارانه‌ها می‌تواند اقدام مثبتی باشد به شرط آنکه دولت به تعهدات خود عمل کند و مردم را در برابر تورم افسارگسیخته بدون حمایت واقعی رها نکند. امروز تورم به حدی رسیده که حتی اگر یارانه‌ها چند برابر هم شود، باز هم پاسخگوی حداقل‌های یک زندگی استاندارد نخواهد بود.

نیازمند اصلاحات ساختاری در اقتصاد هستیم

وی درباره سایر روش‌های حمایت دولت از خانوارها گفت: اقتصاد کشور بیش از هر چیز نیازمند تنظیم‌گری و اصلاحات ساختاری است. راهکارهای مقطعی، سطحی و تبلیغاتی نمی‌تواند مشکل معیشت مردم را حل کند. در شرایط فعلی، به‌ویژه پس از جنگ اخیر، یک ظرفیت ارزشمند از انسجام ملی شکل گرفته که دولت می‌تواند از آن برای پیشبرد اصلاحات ساختاری در اقتصاد استفاده کند. این فرصت می‌تواند آغازگر تحولاتی عمیق‌تر در سیاست‌گذاری اقتصادی کشور باشد.

وی در پایان خاطرنشان کرد: تجربه کشورهای مختلف نشان داده که مردم در بسیاری موارد حتی حاضر نیستند یارانه‌ای دریافت کنند که منجر به رشد نقدینگی و تورم بیشتر شود. این تجربه‌ها نشان می‌دهد باید از سیاست‌های کوتاه‌مدت فاصله گرفت و به سمت راهکارهای پایدار و اصولی برای تقویت معیشت مردم حرکت کرد.

همتی ترمز سود دلاری یک بانک دولتی را کشید

بانک تجارت ۱۰ هزار میلیارد تومان از سودی را که از افزایش نرخ ارز در صورت‌های مالی خود ثبت کرده بود، با تذکر بانک مرکزی حذف کرد.

طبق نامه این بانک به سازمان بورس، بانک مرکزی برگزاری مجمع عمومی بانک را نیز منوط به اعمال این اصلاحات کرده بود.

بانک مرکزی اردیبهشت ماه با ابلاغ دستورالعملی به بانک‌ها اعلام کرد که اگر وصول مطالبات ارزی یک بانک با ابهام روبه‌رو باشد یا بانک به دارایی ارزی خود دسترسی نداشته باشد نباید با افزایش نرخ ارز از آن سود شناسایی کند.

با این حال بررسی توضیحات حسابرس در صورت‌های مالی بانک تجارت نشان می‌دهد بخش مهمی از سودی که بانک از افزایش نرخ ارز ثبت کرده، مربوط به ارزی بوده که بانک به عنوان تسهیلات پرداخت کرده اما به بانک برنگشته است.

با حذف سود ناشی از ارزهای نداشته بانک و برخی اصلاحات دیگر در نهایت سود خالص بانک تجارت از ۲۵ هزار میلیارد تومان به ۱۶ هزار میلیارد تومان کاهش پیدا کرد.

۳۵ درصد تعهدات ارزی صادراتی مربوط به کارت‌های بازرگانی اجاره‌ای است

معاون حقوقی و امور مجلس بانک مرکزی با اشاره به آسیب‌شناسی صورت‌گرفته درباره عدم بازگشت ارز حاصل از صادرات، گفت: حدود ۳۵ درصد از این تعهدات ایفا نشده مربوط به کارت‌های بازرگانی اجاره‌ای و یک‌بار مصرف است که بدون اعتبارسنجی صادر شده‌اند.

عبدالمجید اجتهادی، بیان داشت: متأسفانه بسیاری از این کارت‌ها بدون هیچ‌گونه اعتبارسنجی صادر می‌شوند و افرادی که هیچ‌گونه صلاحیت، دارایی یا شناختی از فعالیت‌های تجاری ندارند، صاحب کارت بازرگانی می‌شوند. هدف اشخاص در استفاده از این کارت‌ها، فرار از ردیابی مالی برای پرداخت مالیات، بازنگرداندن ارز حاصل از صادرات و عدم پرداخت تعهدات خود به دولت است.

اجتهادی با استناد به بند (ت) ماده ۶ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز (مصوب ۱۳۹۲)، گفت: در این بند قانونی، ایجاد سامانه یکپارچه اعتبارسنجی و رتبه‌بندی اعتباری برای فرآیند صدور، تمدید و ابطال کارت‌های بازرگانی به صراحت قید شده است.

وی همچنین به ماده ۳۳ مکرر ۲ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز اشاره کرد که هرگونه معامله عرفی نظیر اجاره، خرید و فروش یا واگذاری کارت بازرگانی، و نیز بهره‌برداری از منافع کارت متعلق به دیگری را ممنوع اعلام کرده و برای متخلفان مجازات تعیین کرده است.

معاون حقوقی و امور مجلس بانک مرکزی، تصریح کرد: با وجود لازم‌الاجرا شدن این احکام قانونی از سال‌های ۱۳۹۲ و ۱۴۰۱، بر اساس آمار حدود ۳۵ درصد تعهدات ارزی ایفا نشده منقضی‌شده به کارت‌های یک‌بار مصرف یا اجاره‌ای مربوط می‌شود.

زیرساخت‌های آمریکا هک شد

ایالت میشیگان اعلام کرد که ۹ سیستم آبی این ایالت هدف حملات سایبری قرار گرفته‌اند.

این حملات کمتر از یک هفته پس از آن رخ داد که مقامات مینه‌سوتا از هدف قرار گرفتن بیش از ۳۰ سیستم آبی در این ایالت خبر دادند.

مقامات ایالت میشیگان تأکید کرده‌اند که با وجود این حملات، تمامی سیستم‌های آبی همچنان با ایمنی کامل به فعالیت خود ادامه داده‌اند و هیچ تهدیدی برای سلامت عمومی وجود ندارد.

دیل جورج، مدیر ارتباطات وزارت محیط زیست، دریاچه‌های بزرگ و انرژی میشیگان، اعلام کرد که پس از دریافت هشدار سایبری فدرال در روز سه‌شنبه، گزارش‌هایی از جوامع محلی دریافت شده که با فعالیت توصیف‌شده توسط آژانس‌های فدرال مطابقت داشت.

در مینه‌سوتا، شهر براهام برای چند ساعت از ساکنان خواست مصرف آب را به حداقل برسانند. مهاجمان با هدف قرار دادن کنترل‌های عملیاتی، سیستم چاه و تصفیه‌خانه را از کار انداخته بودند.

بر اساس گزارش نیویورک تایمز، این حملات حداقل هفت ایالت را تحت تأثیر قرار داده و ممکن است دامنه آن بسیار گسترده‌تر باشد.

شکست نسخه بهره ۴۰ درصدی

بازار بدهی به بن‌بست رسید

هشتمین حراج اوراق مالی اسلامی دولت در سال ۱۴۰۵ با وجود عرضه ۴۷.۸ هزار میلیارد تومانی، تنها ۸.۹ هزار میلیارد تومان فروش داشت؛ اتفاقی که نشان می‌دهد حتی نرخ سود نزدیک به ۴۰ درصد نیز نتوانسته تقاضای قابل مواجه شد.

این در حالی است که نرخ سود این اوراق به حدود ۳۹.۹ درصد رسیده است؛ سطحی که از بالاترین نرخ‌های بازار بدهی در سال‌های اخیر محسوب می‌شود. پایین بودن نسبت فروش

به عرضه نشان می‌دهد افزایش نرخ سود به تنهایی نتوانسته تقاضا را تحریک کند.

چرا حتی سود ۴۰ درصدی هم خریدار نداشت؟

یکی از دلایل اصلی، محدودیت منابع نقد بانک‌ها و سرمایه‌گذاران نهادی است. شبکه بانکی طی ماه‌های اخیر با محدودیت نقدینگی، افزایش سپرده قانونی و فشارهای نظارتی روبه‌رو بوده و قدرت خرید اوراق نسبت به گذشته کاهش یافته است.

از سوی دیگر، بخشی از سرمایه‌گذاران نیز انتظار دارند نرخ‌های سود در آینده باز هم افزایش یابد. در چنین شرایطی، خرید اوراق با نرخ فعلی برای برخی سرمایه‌گذاران جذابیت کمتری پیدا می‌کند و ترجیح می‌دهند منتظر عرضه‌های بعدی بمانند.

بازار سهام همچنان زیر سایه نرخ‌های بهره بالا

نرخ‌های نزدیک به ۴۰ درصد همچنان یکی از مهم‌ترین رقبای بازار سرمایه محسوب می‌شوند. هرچه بازده بدون ریسک افزایش یابد، هزینه توجهی برای اوراق دولتی ایجاد کند.

بازار بدهی در اقتصادهای مدرن یکی از مهم‌ترین ابزارهای تأمین مالی دولت‌ها محسوب می‌شود. هرچه این بازار عمیق‌تر و نقدشونده‌تر باشد، دولت می‌تواند بدون اتکا به منابع تورم‌زا، کسری بودجه خود را مدیریت کند و همزمان به بانک مرکزی نیز فشار کمتری وارد شود. اما آخرین حراج اوراق دولتی تصویر متفاوتی را نشان می‌دهد. با وجود نرخ سود اسمی نزدیک به ۴۰ درصد، استقبال سرمایه‌گذاران از اوراق همچنان محدود است. این موضوع تنها یک آمار ساده از فروش اوراق نیست، بلکه می‌تواند نشانه‌ای از تغییر رفتار سرمایه‌گذاران، محدودیت نقدینگی و افزایش هزینه تأمین مالی دولت باشد.

فروش کمتر از یک‌پنجم اوراق عرضه‌شده

در هشتمین مرحله حراج، دولت حدود ۴۷.۸ هزار میلیارد تومان اوراق عرضه کرد، اما تنها ۸.۹ هزار میلیارد تومان آن به فروش رسید؛ یعنی کمتر از ۲۰ درصد حجم عرضه با خریدار مواجه شد.

فرصت سرمایه‌گذاری در بورس نیز بیشتر می‌شود و بخشی از نقدینگی به سمت ابزارهای با درآمد ثابت حرکت می‌کند. البته نکته قابل توجه این است که حتی با وجود چنین نرخ‌هایی، استقبال از اوراق نیز چندان مطلوب نبوده است؛ موضوعی که نشان می‌دهد مسئله فقط رقابت میان بورس و بازار بدهی نیست، بلکه محدودیت نقدینگی در کل اقتصاد نیز نقش مهمی ایفا می‌کند.

هزینه تأمین مالی دولت در حال افزایش است

وقتی دولت برای فروش اوراق ناچار به پیشنهاد نرخ‌های بالاتر می‌شود، هزینه استقراض نیز افزایش پیدا می‌کند. این موضوع در بلندمدت بار مالی بیشتری بر بودجه تحمیل خواهد کرد و هزینه بازپرداخت بدهی‌های دولت را افزایش می‌دهد.

در نتیجه، اگر بازار بدهی نتواند با نرخ‌های فعلی نیز منابع مورد نیاز دولت را تأمین کند، سیاست‌گذار ناچار خواهد شد از ابزارهای دیگری برای جبران کسری بودجه استفاده کند که هر کدام پیامدهای خاص خود را برای اقتصاد خواهند داشت.

بازار بدهی نیازمند تعادل میان نرخ سود و نقدینگی است

محمد صادقی، کارشناس اقتصادی اظهار کرد: فروش پایین اوراق تنها به نرخ سود مربوط نیست. زمانی که نقدینگی در شبکه بانکی محدود باشد، حتی نرخ‌های بسیار بالا نیز الزاماً به افزایش تقاضا منجر نمی‌شود. ادامه نرخ‌های بهره نزدیک به ۴۰ درصد، علاوه بر افزایش هزینه استقراض دولت، ارزش‌گذاری بازار سهام را نیز تحت فشار قرار می‌دهد.

این کارشناس اقتصادی ادامه داد: از سوی دیگر اگر بازار بدهی عمق کافی نداشته باشد، تأمین مالی دولت نیز دشوارتر خواهد شد.

فشار بیشتر بر بازار سرمایه

نتایج هشتمین حراج اوراق نشان می‌دهد بازار بدهی با وجود نرخ‌های کم‌سابقه، همچنان با ضعف تقاضا روبه‌رو است.

فروش تنها ۸.۹ همت از عرضه ۴۷.۸ همتی، بیانگر آن است که افزایش نرخ سود به تنهایی نمی‌تواند مشکل تأمین مالی دولت را حل کند. ادامه این وضعیت، علاوه بر افزایش هزینه استقراض دولت، فشار بیشتری بر بازار سرمایه، نظام بانکی و سیاست‌های پولی وارد خواهد کرد.

به همین دلیل، بسیاری از کارشناسان معتقدند احیای بازار بدهی تنها با افزایش نرخ سود ممکن نیست و به بهبود شرایط نقدینگی، کاهش نااطمینانی‌های اقتصادی و ایجاد تعادل میان سیاست‌های مالی و پولی نیاز دارد.

وابستگی معیشت بیش از نیمی از کاربران ایرانی به اینترنت

مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران (ایسپا) در اواخر خردادماه امسال طرح سنجش نگرش کاربران درباره شبکه‌های اجتماعی و فناوری‌های ارتباطی را به اجرا گذاشت؛ این نظرسنجی با جامعه نمونه ۴ هزار و ۶۰ نفر از کاربران اینترنت (برگزیده از میان ۴ هزار و ۵۴۵ نفر از افراد بالای ۱۵ سال در مناطق شهری و روستایی کشور) به شیوه مصاحبه حضوری انجام شده است.

سهم ۸۹ درصدی اینترنت از زندگی ایرانیان

تحلیل داده‌های این پیمایش نشان می‌دهد که در حال حاضر ۸۹.۳ درصد از جمعیت بالای ۱۵ سال کشور از اینترنت استفاده می‌کنند و سهم افراد غیرکاربر فقط ۱۰.۷ درصد است. این حجم از نفوذ، نشان‌دهنده تبدیل شدن اینترنت به یک زیرساخت حیاتی و عمومی در سراسر کشور است.

ردپای پررنگ اقتصاد دیجیتال در سفره مردم

بخش مهمی از این نظرسنجی به سنجش جایگاه اقتصاد دیجیتال در زندگی روزمره ایرانیان اختصاص داشته است. طبق یافته‌های به دست آمده:

۲۰.۳ درصد از کاربران، وابستگی معیشت و درآمد خود به اینترنت و شبکه‌های اجتماعی را «زیاد و خیلی زیاد» توصیف کرده‌اند.

۹.۳ درصد میزان این وابستگی را در حد «متوسط» و ۲۵.۸ درصد در حد «کم» ارزیابی کرده‌اند.

در مقابل، ۴۳.۵ درصد اعلام کرده‌اند که درآمدشان هیچ‌گونه وابستگی به فضای مجازی ندارد.

این آمار تایید می‌کند که معیشت بیش از نیمی از کاربران اینترنت در ایران (۵۵.۴ درصد)، پیوندی مستقیم یا واسطه‌ای با پایداری شبکه و ابزارهای ارتباطی دارد.

نگاه مثبت افکار عمومی به اشتغال‌زایی دیجیتال

دیدگاه شهروندان نسبت به تاثیرات کلان پلتفرم‌های اینترنتی بر اقتصاد کشور به شدت امیدوارکننده است؛ به طوری که:

۵۸ درصد معتقدند کسب‌وکارهای اینترنتی فرصت‌های شغلی جدیدی در اقتصاد کشور خلق می‌کنند.

۴۵ درصد اثر این کسب‌وکارها را بهبود و افزایش رفاه مردم می‌دانند.

۳۰.۲ درصد معتقدند این فعالیت‌ها به افزایش درآمدهای دولت کمک می‌کند و ۱۹.۲ درصد آن را عامل کاهش هزینه‌های دولت قلمداد می‌کنند.

در مقابل، فقط ۱۷.۱ درصد از کاربران نگران کاهش فرصت‌های شغلی سنتی بر اثر توسعه این فناوری‌ها هستند.

خرید آنلاین و تاکسی‌های اینترنتی در صدر رفتارهای دیجیتال

بررسی الگوهای رفتاری جامعه در یک سال گذشته نشان می‌دهد که خدمات بومی حوزه اقتصاد دیجیتال به عمق زندگی روزمره مردم نفوذ کرده‌اند:

خرید آنلاین و اینترنتی با ۵۷.۱ درصد در صدر رفتارهای دیجیتال کاربران قرار دارد.

حمل‌ونقل آنلاین (اسنپ و تپسی) با ۵۵.۵ درصد در رتبه دوم ایستاده است.

آموزش مجازی (۳۷.۹ درصد)، رزرو بلیط، هتل و بوم‌گردی (۱۷.۹ درصد) و خدمات نظافت و تعمیرات منزل (۸.۹ درصد) در رده‌های بعدی قرار دارند.

در مجموع، ۲۷.۶ درصد از پاسخ‌گویان صراحتاً اعلام کرده‌اند که پلتفرم‌های بزرگ داخلی نظیر اسنپ، تپسی، دیجی‌کالا و فیلیمو به میزان «زیاد یا خیلی زیاد» گره‌گشای نیازهای معیشتی و رفاهی روزمره آن‌ها هستند.

حمام دیزج خلیل – شبستر – آذربایجان شرقی

